

Lj. ARSIĆ • D. ATANACKOVIĆ • M. BAZDULJ • G. BOŽOVIĆ
D. DEDOVIĆ • L. DIMKOVSKA • M. DURUTOVIĆ • Z. FERIĆ • R. GRLIĆ
D. JANČAR • dr N. KARAJLIĆ • N. MALOVIĆ • J. MARKOVIĆ
S. MEHMEDINOVIĆ • M. PANTIĆ • P. POPOVIĆ • G. SAMARDŽIĆ
T. STUPAR TRIFUNOVIĆ • R. ŠERBEDŽIJA • S. V. TEŠIN
A. TOMIĆ • D. UZUNOVIĆ • D. VELIKIĆ

Komšije

M
Vukotić
Media

Jun, 2023.

Lj. ARSIĆ • D. ATANACKOVIĆ • M. BAZDULJ • G. BOŽOVIĆ
D. DEDOVIĆ • L. DIMKOVSKA • M. DURUTOVIĆ • Z. FERIĆ • R. GRLIĆ
D. JANČAR • dr N. KARAJLIĆ • N. MALOVIĆ • J. MARKOVIĆ
S. MEHMEDINOVIĆ • M. PANTIĆ • P. POPOVIĆ • G. SAMARDŽIĆ
T. STUPAR TRIFUNOVIĆ • R. ŠERBEDŽIJA • S. V. TEŠIN
A. TOMIĆ • D. UZUNOVIĆ • D. VELIKIĆ

Komšije

M
Vukotić
Media

Jun, 2023.

RATKO BOŽOVIĆ

ЈЕДНО ПРОХУЈАЛО ВРЕМЕ

Комшије u nekadašnjem značenju pripadaju vremenu koje je uveliko prohujalo. Jesu li ostali u sećanju ili nestali u zaboravu? Ovo pitanje i dolazi zbog saznanja da su komšije bile važan deo života u zajednici koja više ne postoji. I sve što je postojalo, toga više nema. Porodica je bila uporište komšijske uzajamnosti, bliskosti i solidarnosti. Bilo je to vreme kad se kućna vrata nisu zaključavala, a komšije su doživljavane kao „rod rođeni“. Njihovo nacionalno i versko pripadništvo bilo je bez ikakvog značaja. A njihovi gotovo ustaljeni susreti bili su alternativa dosadnom i obezličenom svakodnevlju. U tim spontanim susretima bilo je smehovite vedrine, ali i druželjubivog nespokoja kad je život nametao svoje nepoželjno lice koje je valjalo razumeti i nadmudriti. Tu se nisu odvajale svoje i tuđe brige jer je empatija bila prirodno stanje, a altruizam je podrazumevao aktivnu odgovornost, brigu za druge na delu. Ti susreti nisu proticali kao vreme koje se uzaludno traći jer su ga druželjubivi poklonici pretvarali u trenutke zadovoljstva i osmišljavanja zajedničkih želja. Daleko od toga da je to bila rutinska i isprazna navika danguba i vremeubica. Štaviše, bila je to forma slobodnog i spontanog izbora u kojem se branio ne samo životni stil i način postojanja nego i individualni i zajednički identitet.

Porodica s tradicionalnim obeležjima poodavno je bila na isteku. Dovršava se njena doskorašnja istorija. Nestali su ustaljeni obrisi njenog toplog staništa i iskonskog moraliteta. Ona je i pre nedavne uraganske i teskobne tranzicije ličila na staro i trošno zdanje, sklono padu. To se, u stvari, i dogodilo. Urušavanje je bilo neizbežno i nezadrživo. Snažni vetrovi društvenog nevremena porušili su, pored ostalog, i porodičnu ravnotežu i koheziju njenog zajedništva. Više nije bilo starog komšiluka. Konfuzija u porodičnoj lestvici vrednosti poremetila je njen davno uspostavljeni životni stil i njene vrednosti.

Komšiluk je sve više gubio prvobitni egzistencijalni značaj i svoju stamenost. U tranzicionoj krizi porodicu preplavljaju teskoba, beznade, apatija, stres i strah. Nestaju sve bitnije forme njenog zajedništva, a prati je izgubljeno samopouzdanje i devastirana vrednosna orijentacija. Gotovo ništa nije zavisilo od njenih nastojanja da opstane na stazi svojih već prihvaćenih opredeljenja. Pokazalo se da kad nema stabilne društvene zajednice, kad se ona raspada, nema ni stabilne porodice ni njene slobode.

Izgleda da je za dolazeće generacije postala važnija medijska indoktrinacija i generacijska identifikacija nego uticaj porodice. Nije slučajno rečeno da je porodica sve manje kolevka ličnosti. Tu se, između ostalog, dogodilo i razilaženje roditelja i njihovih naslednika u prihvatanju vrednosti. A što je najgore, došlo je do „odliva mozgova“. Hiljade najobrazovanijih i najsposobnijih napustilo je zemlju. Otišli su jer nisu hteli da prihvate nacional-šovinistička orgijanja i političke horor-sage. Sve što im je preostalo moglo bi se označiti strategijom individualnog spasavanja. Bila je to i odbrana od gubitništva vrednosti postojanja. To se dogodilo i s najkreativnijim stvaraocima, sa svima koji nisu pristali da se poništi njihovo ljudsko dostojanstvo i kreativni potencijali. To potvrđuju mnogobrojni stvaraoci koji su se našli kao svedoci u knjizi koja je pred nama. Gotovo niko nije ostao tamo gde je bio pre ove stravične krize, ratova, sankcija i mutne tranzicije. U pravu je Dragan Velikić kad piše da je rat „promešao ljude kao kockar špil karata“. On tome dodaje da je komšiluk sve manji, a moglo bi se reći da ga više i nema. I sve je drugačije nego što je nekada bilo. Bilo bi nepravedno ne pomenuti da su se mnogima koji su otputovali ostvarili životni i profesionalni snovi. Tu se najčešće radi o odlascima, ali bez povratka.

I evo, stigismo do 2023. godine. Naša priča o odlascima nikako da se okonča. U materijalnom i kulturnom siromaštvu, u ekonomskoj oskudici i neostvarenoj socijalnoj mobilnosti trebalo bi tražiti razloge za masovne odlaske. O tome kako se gluplji i neobrazovaniji s lakoćom zapošljavaju ako su pristalice ili članovi vladajuće partije ne vredi ni govoriti jer je to dobilo razmere neobuzdane stihije koja se kosi i s pravičnošću i s moralom. Na taj način dovedena su u pitanje

elementarna ljudska prava. Srpsko društvo koje se sporo menja ostalo je zatvoreno za stvaranje društvenih pretpostavki za kreiranje adekvatnog ambijenta za život i uspeće mladih. Nedavno nam je stigla informacija da smo drugi u svetu po odlivu mozgova! Na putu do kakve-takve Evrope bez kreativnog potencijala, nespornih stvaralaca, slabi su izgledi da se napravi i korak do održivog društva i do strukturalnih promena.

Komšije su se izgubile ili su gotovo nestale u vreme vladajućeg nacionalizma i nastajućeg globalizma. Nacionalizam je u našoj sredini neadekvatno osporavan, ali i nezgrapno branjen. Branjen je i onda kada je imao šovinističku formu i kad je primio otrovne sokove militantnosti. Pre toga, vatreni komunisti nisu samo postali gorljivi antikomunisti već žestoki nacionalisti. Preko noći ateisti su postali vernici, a Crkva je vaskrsela iz pepela. Utemeljen je novi tip političara koga je „krasila“ nacionalistička strast i arivističke ambicije. Stvorene su pretpostavke za šovinističko manitanje, koje se i dogodilo. Ostali su krvavi tragovi, mržnja i netrpeljivost. Ostali su i jugonostalgičari, koji su više negirani nego što je shvaćena njihova iskrenost.

Nacionalno samoljublje pridružilo se nacionalističkom fanatizmu. Fanatizam je, inače, ukorenjen u kolektivnoj narcisoidnosti. O superiornosti, posebnosti i nemerljivim vrednostima svoje nacije govori se neumereno i gromoglasno. Nije to činjeno samo u vreme nedavnih ratova i ekstremne krize. Bio je to govor bez razložnosti, ali i s neizbežnom mržnjom. Ipak, preko njega se uspostavljala mitologizacija prošlosti i vršila njena nasilna „obnova“. Folklorno-mitomanska ikonografija delovala je kao snažna stihija, kao veštački pejzaž i vulgarni kič. Mitologizovana istorija stvarala je pretpostavke za pogubni povratak u zatvoreni svet prošlosti. U zatvorenu svest. To je bio jedan od načina da se nacionalna frustracija pretvori u šovinističku agresiju. Drastičan povratak u prošlost povećavao je rastojanje do savremenosti i budućnosti, koja se nije ni nazirala i koja se ne nazire. Bio je to način gubljenja koraka s vremenom, oblik osporavanja identiteta modernosti.

Isključivi nacionalista umišlja da u svakom času deluje kao dobročinitelj svoje nacije, a pritom mu ne stiže do svesti da u svojoj nekritičnosti radi protiv njene budućnosti. Snaga iracionalnog zamračuje mu svest, tako da i ono što bi po prirodi stvari moralo

biti u polju svesne aktivnosti, postaje deo nesvesnog batrganja koje teško umiče uvreženim predrasudama. Ekstremnog nacionalistu pritiskaju oblaci emocija i konfuzna osećajnost. To je već stanje koje je prikladno opasnom unutrašnjem neredu i opsesijama. Tako i dolazi do samozarobljavanja i samozaborava. Tada mu je nemoguće napustiti svoje zavodljive zablude. Zato obznanjivanje istine o svojoj naciji doživljava kao mentalnu torturu, kao ruski rulet.

Što je najgore, danas ne postoji iskrena spremnost da se priznaju nepočinstva koja su se dogodila u istoriji nedavnog beščašća. I kad stižu opravdanja za ono što se događalo, ona deluju kao poremećaji u percepciji stvarnosti, kao gubitak smisla za suočavanje sa sobom i sa stvarnošću. U tome je sadržana nespremnost za oslobađanje od svojih zmijskih košuljica i mentalne zarobljenosti. A kad se i danas pripadnici nacije vide samo kao žrtve nepravedne istorije, ali ne i saučesnici u njenim zločinstvima, teško je izbeći nesporazume i sa sobom i sa drugima. U granicama saznajnih mogućnosti bilo je neophodno do kraja ispričati tu nevoljnu priču, otkriti njenu morbidnost. Ništa od toga!

U svakom slučaju, opasno je prihvatiti naciju kao alfu i omegu vrednosti, dovoljan „okvir“ za utemeljenje kulture, posebno kritičke svesti. Mario Vargas Ljosa smatra da je nacionalizam nespojiv sa „idejom slobode“. Zato i tvrdi da je nacionalizam zabluda i abnormalnost, oblik fanatizma, arhaična i restriktivna doktrina. Štaviše, za njega je nacionalizam „ljudska nastranost zbog koje je proteklo najviše krvi“. Zbog toga je, po mišljenju ovog nobelovca, „nacionalizam u kontradikciji sa demokratskom kulturom i idejom slobode“. To je i razlog što smatra da je „borba protiv nacionalizma najvažnija bitka“. Zato je gotovo logično što Ljosa misli da „nacionalizam nije kultura“. U stvari, nema saglasnosti između nacionalizma i kulture. To je svakako daleko od ovdašnjeg shvatanja i nacije i kulture.

Nacionalista najčešće nema distancu prema obožavanoj naciji, zato nema ni dovoljno razumevanja za različitosti tuđih mu nacija, rasa, vera i manjina, istih onih koje su nekad bile voljene komšije. Doista, istraživači su tvrdili da je odavno u balkanskim okolnostima većinski narod gledao na manjinu kao na strano telo, kao na „remetilački“

faktor. Nažalost, ukorenjene predrasude i stereotipna mišljenja teško se menjaju, naročito kada skliznu u bolesnu osećajnost, u patologiju, a naša ekstremna ponašanja ne mogu umaći ni individualnoj ni društvenoj patologiji. „Nacionalizam je gadna forma jednakosti“, zapaža Mirko Kovač. Tu se gube individualne razlike i identitet ličnosti. Nije slučajno Danilo Kiš zapisao: „Nacionalizam je pre svega paranoja. Kolektivna i pojedinačna paranoja.“ S paranojom se teško izlazi na kraj. To nam je odavno poznato.

Posle dosadnjikave priče o globalizaciji kojoj se neprestano vraćamo, nameće se utisak da argumenti i globalista i antiglobalista ne deluju uverljivo. Sigurno je, međutim, to da se nikada više nije govorilo o globalizaciji, ali i to da nikada nije bilo ni toliko nesporazuma u njenom razumevanju. Etnonacionalni identitet i izgradnja novog zajedništva teško mogu i da se približe, a još manje usaglase. Zato su tumači globalizacije u odnosu na nacionalnu državu izgleda u pravu kad tvrde da države mogu da izgube kontrolu nad svojom sudbinom i sopstvenom slobodom. I kad joj bude garantovana i ekonomska i civilizacijska stabilnost, to neće biti dovoljno da se oseća kao svoj na svome. To, svakako, nije lako savladiva nevolja i mala prepreka da se lagodno stigne do svetske zajednice i njene civilizacijske koherentnosti. Bregzit je već pokazao izrazitu tendenciju otpora i nepristajanja na očekivanja protagonista svetske zajednice. Nije problem samo u nejednakim pozicijama, u svakom pogledu, zemalja koje su se opredelile za evropsko zajedništvo već i u tome što je teško obuzdati dominaciju najmoćnijih država u tom zajedništvu.

Evropska unija je nezaobilazna preokupacija naše javnosti, razlog stalnog političkog i kulturnog preispitivanja, prihvatanja ili odbacivanja. U ovdašnjem mišljenju o Evropi previše je ideologije, predrasuda i neznanja, a premalo racionalnosti, poverenja i mašte. Duže od jednog veka traju nesporazumi sa Evropom. I toliko traju civilizacijske i ideološke podele na zapadnjačku i antizapadnjačku orijentaciju. Teško je išlo i teško ide sa evropeizacijom. Njene ideje nisu mogle da se ukorene. Mentalitet samodovoljnosti proizveo je veliko zaostajanje. To nam uverljivo pokazuje i istorija dvadesetog veka, u kojem smo pokazali kako je biti u slepoj ulici svetske periferije. Kad

se zatvoriš u sopstveno dvorište, onda je očekivana nesklonost prema svetu i zapadnoj civilizaciji. Kad je reč o globalizaciji, izostaje jasna misao o kulturi svakodnevlja, o mini-zajednicama, o transformaciji porodice i čovekovoj dokolici. Nema pouzdanih predviđanja oko veoma komplikovanih pitanja individualne egzistencije i kulture u kojoj se oblikuje stav o čovekovom realnom i metafizičkom svetu. Tu je već zaboravljen komšiluk kao nekad izuzetna vrednost ljudske međuzavisnosti i slobodnog izbora. Ponekad mi se učini da nekadašnje komšije u odnosu na sveprisutni egoistički individualizam i maligni narcizam deluju kao arheološke iskopine.

Da je prema evropskom svetu bilo i nekritičkog idolopoklonstva – bilo ga je. Da je bilo prizemne imitacije svega što dolazi sa zapadne strane – bilo je. Da je bilo uzaludnih snova o evropskom raju – bilo ih je. Da je bilo varljivih nada – bilo ih je. Da je bilo neuzvrćene ljubavi – bilo je. Da je bilo prljave trgovine sa svetskim velesilama – bilo je. Ali više od svega bilo je temeljnog nerazumevanja onoga što čini suštinu evropskih vrednosti, a odnosi se na ljudska prava i osvajanje sloboda.

U brodelovskom smislu postoje ozbiljne prepreke da se približimo tim vrednostima. One su u zatvorenom i anahronom svetu prošlosti, u autoritarnom mentalitetu u kojem je žrtvovana vladavina prava, u političkim elitama bez odgovornosti, u predrasudama prema naciji, veri, polu, manjini, nadasve u nedostatku kritičke javnosti i kritičkog mišljenja. Nas neprekidno proganja zastarela svest i pseudoistorija, strah od novog i strah od promena. I upravo strah od Evrope nije ništa drugo nego panični strah od promena. Zato celokupna naša tranzicija protiče u suštinskim otporima evropskim i globalnim standardima.

Uređena država deo je tog sna o Evropi i globalizmu. A ne ona koja nalazi svoje uporište u anomičnom društvu visoke neodređenosti, u ništavilu zajednice bez identiteta, u politici bez vizije, u egzistencijalnom tavorenju od danas do sutra. I kad je trebalo napraviti suštinske pomake ka evropskim reformama, ovde se umesto jučerašnje autokratske vladavine pojavila neumoljiva partokratska i lična vladavina. U svakom segmentu političkog života borba za vlast uzima maha. Korupcija se odomaćila i u stalnom je usponu. Umesto demokratije, dominira stranački partikularni interes i partokratija.

Svaki korak u pravcu demokratskih promena prate antidemokratski udari i duh nmodernosti. Politički život se još nije oslobodio utvara arkanske politike. Niti su stvorene elementarne pretpostavke za živo prisustvo kulture, slobode, istine i kritičke javnosti. Što je najgore, ni u svetu nema pouzdanih nosilaca promena, nema aktera od formata koji bi zaustavili evropsku stagnaciju. Naravno, evropske ideje ne mogu da se ukorene u društvu koje je skliznulo u ksenofobiju, populizam i autokratsku vladavinu. Evropske ideje se kompromituju i nacionalističkom samodovoljnošću, i velikom arogancijom, i malim znanjem, i palanačkom inercijom.

Svakako, nema razloga da se ne posumnja u to da medijske i tehnološke inovacije utiču na čovekove kreativne sposobnosti, da ih podstiču, ali i često ih blokiraju. S obzirom na postvareno i dramatično prisustvo tehnike u savremenoj civilizaciji, Isidora Sekulić je poodavno skretala pažnju na mogućnost da se mašinizira ne samo čovekov mozak nego i njegovo srce. U društvenim mrežama nalazi se Ajnštajnova izjava: „Bojim se dana kad će tehnologija nadrastiti međuljudske odnose. Svet će dobiti generaciju idiota.“ Možda se to još nije dogodilo, a može se dogoditi. S tog stanovišta valjalo bi shvatiti misao nemačkog filozofa Sloterdajka: „Globalizacija nas je sve suviše brzo ubacila u zajedništvo.“ Znamo da temelji tog zajedništva nisu pouzdani.

U nas se često previđa da se ovdašnji civilizacijski procesi ne mogu odvojiti od evropskih, da se vrednosti obrazovanja, filozofije, nauke i umetnosti teško mogu razumeti bez evropskog iskustva, konteksta i uticaja. Zato je izuzetno važno uspostaviti kontinuitet koji je bio prekinut ideološkim monizmom, vremenom rata, zbrkanom tranzicijom i društvenom krizom. Međutim, nevolja je što i dalje preovlađuje autoritarna politička vladavina umesto demokratske političke kulture – kulture tolerancije, dijaloga i kompromisa. Bez stvaralačkih mostova do Evrope, nije se moguće obračunati ni sa državnom zatvorenošću, nedostacima u društvenim reformama i civilizacijskim promenama. Ali da bismo rešili nesuglasice sa Evropom, moramo najpre da rešimo nesuglasice sa sobom. I sa svojom ambivalencijom u odnosu na putovanje ka istočnoj ili zapadnoj strani sveta. A mi smo i dalje na tom putu sami sebi najveća prepreka.

LJUBICA ARSIĆ

Ljubica Arsić (Beograd, 1955), diplomirala je na Filološkom fakultetu, na grupi Jugoslovenska književnost i srpskohrvatski jezik.

Napisala je romane *Čuvari kazačke ivice*, *Ikona*, *Mango*, *Rajska vrata*, *Četiri kiše*, zbirke priča *Prst u meso*, *Cipele buvine boje*, *Barutana*, *Zona sumraka*, *Samo za zavodnice*, *Tigrastija od tigra*, *Maco*, *da l' me voliš*, *All Inclusive* i knjiga eseja *Pročitano sa usana*

Sastavila je nekoliko antologija. Dobitnica je brojnih nagrada, među kojima su stipendija „Borislav Pekić“, „Isidorinim stazama“, Pro-femina nagrada „Biljana Jovanović“, četiri nagrade Jevrejskih opština za doprinos jevrejskoj kulturi. Živi u Beogradu.

SNIMCI IZ HRVATSKE

RAPER

Zvoni telefon, zove me urednik.

– Slušaj, ja bih iz ove tvoje antologije priča o životinjama izbacio sve one u hrvatskom prevodu. Priču Stenfordove, Pirandelovog *Gavrana Mizzaru*, ukupno ih ima pet. Drugi je to sada jezik, razlikuje se od našeg. Mnogo toga ima drugačijeg. Oni pišu sva imena u originalu. Hajnc je kod njih Heinz, da ti ne kažem kako pišu Gombrovič.

Moj urednik ne zna da mi je knjige s tim pričama poklonio Krešo, moja mladalačka ljubav, nekadašnja mešavina antiheroja i proroka, sadašnja vreća uspomena.

Moj hiphoper koji mi je uvrtao pramen kose kao da je njegov, koji je voleo da zaspi s rukom ispod mog jastuka. Reper (ovu reč njegovi zemljaci pišu *raper*), koji je umeo da priča satima i da repuje u zamišljenim pismima upućenim Bogu, kao da se oduvek poznaju, kao da su na ravnoj nozi.

I sad ga vidim kako u izlizanim svetloplavim trapericama stoji nalakćen na zeleno obajcovan kuhinjski šank u Šumaherovoj broj sedam, kod sedam topola od kojih se jedna, kao žrtva neosetljivih gubara, povukla iz skupine i rano počela da vene.

Na toj adresi smo se, ukrštajući jezike, često valjuškali na plahtama ulepljenim od naše ljubavi, znojavim od slatkih

muka koje nas guraju u san sve dok se iz njega ne prene-
mo i krenemo ispočetka, da repujemo i da se odmeravamo.

Krešo, pokretom konsiljera iz *Kuma*, gladi kosu ulaštenu
briljantinom dok smišlja repersku poruku: *Bože, bože moj,*
krepao bi mi krivi, čim bih prvog Srbina video da loše živi.
Za to vreme se ja, njegova želja i inspiracija, takoreći žena
njegovog života, izležavam proučavajući tek iznikle malje
na nogama.

Kakva je to čudna, skoro nenormalna igra muških hormo-
na u ženskom telu, da kod žene, kao kod crnca, iz jedne po-
re niču tri dlake?! Nožić *gillette*, kojim Krešo inače doteruje
zulufe, leži na lavabou.

Njime je, mislim ja, prekraćivanje ljubavnih muka nemo-
guće jer su u pitanju oni nožići zaštićeni od samoubojstva
plastikom sa svih strana.

Još i sad ga vidim, moju mladenačku ljubav, kako u ku-
hinji Šumaherove, na petom katu koji u mom spomenaru
postaje sprat sa biciklom privezanim lancem za ogradu ru-
kohvata na odmorištu, u društvu zbijenih saksija prašnja-
vih mesnatica nabreklih usana koje više niko ne ljubi, za-
teže pipu da malena dosadna kap ne udara o dno sudope-
re. Tap, tap, tap. Prvo je zateže golom rukom na kojoj je po-
skočio biceps i napeo rukav majice s printom tasmanijskog
đavla. Tup, tup tup. Neuspešno, pa se prebirajući po kutiji
sa alatom, jednom rukom svirajući najlepše Ravelove pa-
saže, laća francuskog ključa da pritegne ventil i tvrdogla-
vu kap spreči u dosadnom tapkanju.

– Kužiš, malena – viče dok njegovi besprekorni guzovi ispod
sudopere mrdaju tamo-amu. – Meni više nitko ne može pro-
sipati žvaku o masonima i svjetskoj zaveri. Sa svojih dvadeset
osam godina koje sam sprcao u riticu ne može meni da se so-
li, ehejhej, godine su to.

Osim što se divim njegovoj veličanstveno oblikovanoj ritici
koja se vrpolji, nemam drugog razloga da uživam u njegovoj

radosti. Pipa više ne kaplje. Zavladao je muk koji nagovešta-
va završetak naših vremena.

Pomalo boli što je pipa, svedok jedne tragične ljubavi, za-
nemela baš kad je izgledalo da se protočnost večne ljubavi
nikad neće dovesti u pitanje. Mnogi fantaziraju o nepromen-
ljivosti svega, ali šipak, malo sutra. Sve se topi i nestaje kao
sladoled od vanile.

Evo šta se sad dešava u kuhinji Šumaherove, u koju mi je
odavno zabranjen pristup.

Na zelenoj ploči šanka njegovi prsti, odebljali poput češ-
kih hrenovki, čvrsto obuhvataju čašu sa *čivasom*. Led poigra-
va i kucka o staklene stenke, igra potuljeni ples tek probuđe-
ne Arlezijanke.

Krešo s visećim podočnjacima, muževnim kesicama u ko-
jima se čuva naš otrovni prah, šmrkavac, droga bivše ljuba-
vi, pretvara se da čita *Vjesnik*, čekajući na mobitelu svoju po-
ruku dok njegova ženica oprčava iz sobe u sobu.

– Je li danas zvala mamica?

– Pokorno obavještava da je otišla na Mirogoj posaditi le-
pu katu.

– Ko još sadi cvijeće u nedoba! No, ženice draga, propuh je.
Što si se tak uzmuvala, kao vidra u tjeranju? I bogati, pogasi
ta svjetla.

Ženica poslušno klizi preko ulaštenog parketa, ruke elegan-
tno pružene prema prekidaču. Za njom, kao u poslednjem či-
nu Ledene kraljice, jedno za drugim postupno trnu svjetla dok
ja pristizem u hotel, zatim čekam trenutak povoljnog susreta
planeta i zvezda, kad sazvežđe mog Strelca objahuje njegov
udebljali Mars.

– Želim vam prijatan boravak u našem hotelu *Sliško*.

Recepcionerka s nožicama stonoge zalepljenim duž oba
kapka, pirnuvši u nestašni zeleni pramen što joj dodiruje vrh
nosa, pruža drvenu krušku s ključem i brojem sobe u ko-
joj je bračni krevet zatrpan jastučićima u veštačkom oreolu

krepdešina. Posle dugog puta, čežnjivo se bacam na krevet kao da skačem u hladnu vodu, plivajući polako se udaljavam od rodne obale. Dok konobar ulazi u sobu s naručenom flašom rujnog *lazara*, propinjem se da s noćnog stočića dohvatim mobitel.

Piiiiip. Piiiiipp.

– Da, da. Doputovala sam, ljubavi. Tu sam. Čekam te.

Krešo se ispričava ženici da hitno, što hitnije mora van i kolima juri prema *Slišku*, meni u zagrljaj. Za to vreme ležim nogu podignutih uvis i nestrpljivo ih gladim. Pod rukom bockaju malje. Da li je moguće da su izrasle tako brzo?! Zar nisu mogle bar malo da sačekaju?!

Recepcionerka, mirnim glasom, na moje: – Imate li možda pri ruci neki žilet? – odgovara pitanjem:

– Kako, moliću lijepo?

– Opaki nožić? Britvu da prekratim ovu žensku muku?

– Zaboravite na te gluposti! Ovo vam nije hotel za samoubojstva.

Krešo dovršava *lazara* iz čaše, zamišljeno gledajući kroz prozor put mračne dvorane Lisinski.

Pri odlasku, recepcionerka dotrčava do mog auta, repujući bez daha.

– Gospodična, da li ste zaboravili nešto bitno?

– Sigurno ništa vredno, ništa gabaritno.

– Nešto zbog čega biste se ovde vratili i sve nas ponovo čistili?

– Čisto sumnjam u rasplet takav, ma koliko ko od nas bio čupav i dlakav.

– A ovo, šta je ovo? Niste uzeli pasoš i vaše ćirilično slovo. Kako biste bez putovnice prešli preko naše granice?

KORČULI, S LJUBAVLJU

Šada, posle toliko godina, kada Micika, moja rođaka po majci, ljubiteljka slobodnog stila u hladnoj morskoj vodi, već odavno pliva nebeski maraton, mogu mirna srca da vam otkrijem neke detalje njenog poznanstva sa čuvenim hrvatskim piscem Miroslavom Krležom. Njihovo prijateljstvo, slično onom između Milene Jesenske i Kafke, odvijalo se isključivo preko pisama i poneke razglednice, a započelo je kasnog leta na jednoj slikovitoj korčulanskoj steni.

Ako neko danas izgovori reč Korčula, a takvih je sve manje jer ovo ostrvo, Sumatru nekadašnjih letovanja i Micikinih plivačkih avantura polako potapa plima zaborava, meni ne pada na pamet barba Franina kamena kuća obrasla vinjagom niti čempresi i oleanderi, ukus prstaca na buzaru, čamci što se ljuljuškaju u zatonu već ta stena, viša od ostalih u obalskom vencu nalik obrubu nekog Mesečevog kratera, na kojoj je, prema svedočenju moje literarno zaludene rođake, danima sedeo i snutrio, glavom i bradom, pisac Krleža.

Obučen u kaki šorts i šlofijanku, uvek u šlofijanci jer je zazirao od ruže vetrova, on je pomno žvrckao po svom notesu. Pored njega, u podnožju stene, njegova supruga Bela, inače zadužena da mu doturi gumicu za brisanje i sendvič s omiljenom domaćom krvavicom koju je pisac nabavljao u srpskoj tzbini, uživala je u pogledu na nestašne talasiće. Galebovi su kričali, strmoglavljivali se u ništa, opet uzletali puštajući da ih nosi vazдушna struja. Nečiji čamac je prptao prema pučini dok su članovi bračnog para Krleža obavljali

svako svoj zadatak. Ravnodušno oko foto-aparata zabeležilo je neke od tih prizora. Klik! Prosim Vas lijepo! Klik i Vi, milostiva gospodo.

Kao što ime Korčula polako tone, što bi rekli oni pesnički nadahnuti, poput „sunca na zahodu“, tako se i ime pisca o gospodi Glembajevima i Filipu Latinoviću, literarne persone nekada veoma značajne u našim srednjoškolskim čitankama, preinačava u zgodan nadimak izvesnog Krleta, badže kamenog lica iz beogradske kockarnice *Sfinga*, koji je odatle izbacivao nepodobne ljubitelje hazarda.

Micika je bila pravi dokaz o dvojnem državljanstvu literature, o susedima koji se kibicuju preko plotu i potvrda očigledne istine da književnost ima i nema veze sa životom.

Onda kada su naši rođendani zahtevali da se maši za novčanik, pokazivala je da su joj narav i ponašanje despota Ignjata Glembaja veoma bliski, sprovodeći navodno njegovu politiku stroge ljubavi koja se ne kupuje tričarijama.

A posle redovnih treninga, uzvodnog plivanja hladnom Savom, kada bi povremeno izlazila na obalu da u najlonsku kesu, zadenuću, poput zastave, za bretelu kupaćeg, sakupi odbačene delove automobila, oglodane kosti, ruke i noge plastičnih manekenskih lutaka, a zatim sve to baci u najbliži kontejner, imala je običaj da istakne kako je ruinirana kao čuvena baronica Kasteli.

Koliko je za moju rođaku pisac Krleža bio važan i koliko je ušao u sve pore njenog života, delom usmeravajući njenu sudbinu, govori i to da je Micika našla muža koji se, kao i čuveni pisac, zvao Miroslav. Iako o mrtvima samo lepo, slobodno mogu da kažem da je Micikin muž bio jedan šonjavko kome je muška snaga navirala jedino kad se dobro napije. Tada bi se osilio da Miciki udari pokoji šamar, posle kojeg bi usledila dolična odmazda. Miroslav se budio u obližnjem

parkiću nadomak njihove kuće, mamuran i izbubecan, lica zabijenog u pesak, koji su mu deca lopaticom oprezno sipala u ušni kanal. Zbunjen i zatečen, kao Krležin Filip Latinović posle famoznog povratka na Kaptolski kolodvor, spreman da se iščupa iz kandži poročnog života i pođe u susret grkom, ali njegovom jedinom životu, Micikin muž Miroslav se pokunjeno vraćao stazom pokajanja, smišljajući molitve za oprost grehova.

Sada obratite pažnju jer se scena menja. Moja rođaka Micika stoji ispred svetionika na korčulanskom molu pripremajući se za skok na glavu, čuvenu *lastu*, koju ona izvodi maestralno. Udaljenje između mola i one stene na kojoj pisac sedi, između njene glave i Krležinog trećeg oka u kojem su se zrcalili njegovi fenomenalni književni likovi, iznosi u vazdušnoj liniji nešto manje od prosečnog lastavičjeg, a nešto više od uobičajenog leta slepog miša.

Oslonjena na jednu nogu, dok je drugu opustila u pozi kontraposta, ona podseća na čuvenog Mikelandelovog Davida, čija kopija na firentinskom trgu Sinjorija počiva na ono malo čistine koju nisu zaposeli turisti. Ni slučajno ne zamišljajte Miciku kao neku muškobanjastu verziju mišićave amazonke, spremne da širokom šakom dokači nečije neposlušno rame, to nikako. Naprotiv. Micika je bila oličenje ženstvenosti, one lepote s nogama kao izvajanim, koje je na morskim fotografijama uvek nameštala jednu ispred druge, ruku nehajno oslonjenih na bokove.

Spremnu na skok u duboko plavetnilo, zatim kako snažnim zaveslajima grabi prema hridi sa piščevim turističkim ostacima nemarno razbacanim okolo, veliki nebeski filmski studio snimiće za večnost do najsitnijih pojedinosti, kao što će zabeležiti i njene izraze lica, *ne može mi niko ništa* i *ja sam iznad svega ovoga*. Oholost još uvek lepe zrelosti. Neuračunljiva bezazlenost koja prkosi i svima to nabija na nos. Kamera će ovekovečiti i Krležu zadubljenog

u beleške o Petrici Kerempuhu, liku koji mu se upravo rađao dok njegova supruga Leposava, zvana Bela, ponavlja već ustaljeni ritual, utrljavanje posebne, preko veze dobavljene kreme *gerovital*, čudo rumunjske kozmetike sa učinkovanim sastojkom placente koja je, provereno na mnogim gromadama svetske i naše povjesti, održavala večnu mladost njihovih lica.

Posle toliko godina ti nebeski kadrovi (ima ih nekoliko: neverovatno Micikin kralj koji obrtajima propelera seče vodu i rasteruje talasiće sudbine levo, pa desno, pramen što vijori sa prikrieno markirane piščeve čele, izvrnuta konzerva jetrene paštete u koju je pisac gasio ogriske dopuštenog tompusa, iscepani i neispisani listovi notesa na geografiji kamenjara što podsećaju na blanko pisma nekog ko ne zna kako da ih započne) dobiće povlašćeno mesto u ličnoj kinoteci sećanja.

Ne treba posebno da ističem kako je pisac Krleža, naglašavajući to u prepisci s mojom rođakom, (da, potvrđujem, ako niste zapamtili, oni su se dopisivali) bio očaran njenim kraljom u vodi korčulanskog zaliva. Nije propustio da u nekoliko svojih pisama, cenzuriranih Belinim supervizorskim okom, provuče nešto nalik udvaranju, šifrovano priznanje da je seksi barunicu Kasteli iz drame *O Glem-bajevima* navodno pronašao u sebi, *onog dana*, i ispisao je na svetlost dana.

– Zapamtite, draga moja Mici – ispovedao se. – Nesretna barunica, to sam u stvari ja. Barunica Kasteli, c'est moi.

Ostaje da posle mnogo godina samo nagađamo zbog čega je pisac Krleža toliko isticao sličnost između sebe i baronice jer je svima jasno da je oličenje nesrećne i zgažene sudbine bio Micikin muž.

U nastupu ludačke ljubomore, podstaknute višesatnim ispijanjem prijedorske brlje, muž Miroslav je dograbio snop Micikinih pisama povezanih gumicom, iz sredine mahnito

istrgnuo njih nekoliko, možda baš ona sa važnim objašnjenjem korčulanske tajne. Spalio ih je na plamenu slavske sveće i zatim pojeo pepeo.